

Körkép a magyarországi szociális gazdaságról és a társadalmi vállalkozásokról

Gazdaságtudományi Kar
Faculty of Economics

Dr. Lipták Katalin

tanszékvezető, egyetemi docens

Miskolci Egyetem, GTK

Munkaerőpiac és Foglalkoztatáspolitikai Tanszék

Tartalom

- A szociális gazdaság és a társadalmi vállalkozások fogalmai
- A társadalmi vállalkozások Magyarországon jellemző jogi/szervezeti formái
- Hazai társadalmi vállalkozási modellek
- Terepkutatás eredményei
- Következtetések

Kiinduló állítások

- A megváltozott munka fogalomra és a „munkátlanságra” a válasz a gazdaság társadalomba való beágyazásával, a profitért folytatott versenyre épülő gazdaságnak egy szolidárisabb gazdaságra való átállításával adható meg.
- A jelenleg Magyarországon tapasztaltnál a szociális és szolidáris gazdaság (SSG) sokkal nagyobb szerepet tud betölteni a perifériák fejlődésében és ennek módjai a nemzetközi példákból kirajzolódnak.
- Abban, hogy a poszt-szocialista országokban, köztük Magyarországon, különösen annak vidéki perifériáin az SSG szektor fejletlen, az államszocialista örökségnek jelentős szerepe van.

A szubsztantív gazdaság és a formális gazdaság sajátosságainak összevetése

	<i>Szubsztantív gazdaság</i>	<i>Formális gazdaság</i>
A gazdaság célja	A szükségletek kielégítése A gazdaság nem öncél	A gazdaság növekedése
A munka motivációja	Motívumok, ösztönzők és célok sokrétűsége	Csak a haszon és a növekedés
A munka funkciója	A munka természetes létezési mód	A munka eszköz, ill. cél.
A munka jellege	A munka társadalmi tartalmának elsődlegessége	A munka gazdasági tartalmának előtérbe helyezése
A gazdaság függetlensége	A gazdasági tevékenység nem önállósodott, társadalmi viszonyokkal átszövődik	A gazdasági tevékenység önállósodik, önálló alrendszer
Termelő-fogyasztó szerepek alakulása	A termelő egyben fogyasztó is	A termelő és a fogyasztó elválik
A haszonelvűség jelenléte	A számolás és a méltányosság érzése jellemző	A számító gondolkodás és a nyereség számszerűsítése jellemző
Érdekrendszerek	Közösségi érdek előtérben	Egyéni érdek előtérben
A szolidaritás foka	A közösség felelősségvállalása az egyénért	Növekvő individualizmus

A szolidáris és szociális gazdaság alapfogalmai

- **Szociális gazdaság**: Piacgazdasági keretek között, a nem üzleti és nem kormányzati szereplők (civiliek) által végzett, a másik két szektor által kielégítetlen szükségletek innovatív kielégítésére fókuszáló, fogyasztó közeli, helyhez és időhöz kötött, non-profit jellegű gazdasági tevékenységek összessége.

A SZOCIÁLIS GAZDASÁG ALAPPILLÉREI

A TÁRSADALMI VÁLLALKOZÁSOK

- **Társadalmi vállalkozások**: olyan szervezetek, amelyek üzleti tevékenységük révén pénzügyileg önfenntartók, elsődleges céljuk nem a profitmaximalizálás, hanem egy általuk fontosnak tartott társadalmi cél megvalósítása.

A szociális gazdaság hazai sajátosságai földrajzi dimenzióban

„Globális kihívásokra adott helyi válaszok”

- A. globális kihívások eltérő hangsúlyai – eltérő célok:
centrum – félperiféria – periféria
- B. válaszadást befolyásoló eltérő környezet / területi tőke
– eltérő válaszok: város – vidék
- C. lokalitások egymásra hatása, hálózatok – regionális hasonlóságok és kapcsolódások: területi szintek és együttműködések (helyi – regionális – nemzeti – transznacionális – globális)

A társadalmi vállalkozás értelmezése

- **Amerikai iskola**
 - társadalmi célokat előtérbe helyező nyereséges üzlet
 - társadalmi innováció megvalósítói
- **Ashoka**
 - Kimagaslóan tehetséges, kreatív és innovatív személyek által vezérelt, a tehetséget társadalmi problémák sorának megoldására fordító aktív társadalmi szerepvállalás.
- **EMES indikátorok**
 - Gazdasági: folyamatos termelés vagy szolgáltatás, gazdasági kockázat, fizetett munka
 - Társadalmi: kimondott közösségi cél, állampolgári / civil kezdeményezés, korlátozott profitszétosztás,
 - Demokratikus: autonómia magas foka, vagyonaránytól nem függő döntéshozás, részvétel
- **Európai iskola**
 - Piaci termék vagy szolgáltatás nyújtása vállalkozói és innovatív módon.
 - Társadalmi hatás elsősége a profitszerzés felett és a profit visszaforgatása a társadalmi célra.
 - Nyitott és felelős irányítás.
 - A tevékenységhez kapcsolódó foglalkoztatottak, fogyasztók és egyéb érintettek bevonása.

A társadalmi vállalkozások feltételei

- Lefedetlen szükségletek
- Szervezett civil társadalom (célok artikulálása)
- Vállalkozói szemlélet és képesség
- Tőke (anyagi + szellemi + társadalmi)
- Jogi környezet
- Külső támogatás

A közösségi társágfejlesztés sikerének feltételei

- Változást akarnak
- Készek együttműködni
- Tudják mit akarnak
- Tudják hogyan érhetik el céljaikat
- Rendelkeznek erőforrásokkal
- Kívülről támogatják őket

A társadalmi vállalkozások Magyarországon jellemző jogi/szervezeti formái

SZÖVETKEZETEK	
Gazdasági tevékenységhez való viszony	Hagyományosan illeszkedik a gazdasági / üzleti tevékenységekhez.
Társadalmi irányultság	Tevékenysége a tagok gazdasági és társadalmi helyzetének javítását célozza, gazdálkodási tevékenységüknek is ez a mozgatórugója.
SZOCIÁLIS SZÖVETKEZETEK	
Gazdasági tevékenységhez való viszony	Eredendően és szándékoltan illeszkedik a gazdasági / üzleti tevékenységekhez.
Társadalmi irányultság	Tagjaik (elsősorban hátrányos helyzetűek) számára munkalehetőség biztosítása és gazdasági, társadalmi helyzetük javítása.
EGYESÜLETEK ÉS ALAPÍTVÁNYOK	
Gazdasági tevékenységhez való viszony	Üzleti tevékenységet kiegészítő jelleggel folytathatnak.
Társadalmi irányultság	Az egyesületek tagjaik közös céljait szolgálják. Az alapítványok a társadalmi tevékenységük céljaival összefüggésben meghatározott közösségek érdekében tevékenykednek.
NONPROFIT GAZDASÁGI TÁRSASÁGOK	
Gazdasági tevékenységhez való viszony	Közös gazdasági tevékenység végzésére alapítják, a társadalmi szükséglet kielégítési funkcióját is ezen keresztül éri el.
Társadalmi irányultság	Társadalmi közös szükséglet kielégítésének céljából hozzák létre.
GAZDASÁGI TÁRSASÁGOK	
Gazdasági tevékenységhez való viszony	Gazdasági tevékenység végzésének céljából alapítják, a nyereségszerzés jelentős szempont a vállalkozó jólétének növelése szempontjából is.
Társadalmi irányultság	Meghatározó szerepe van a vállalkozó etikai és társadalmi érzékenységének.

Hazai társadalmi vállalkozási modellek

	Közszolgáltató társadalmi vállalkozások	Vállalkozó civil szervezetek	Munkaerő-piaci integrációs civil szervezetek	Helyi fejlesztést célzó közösségi vállalkozások	Társadalmi start-up vállalkozások	Szolidáris gazdasági kezdeményezések
Jogi forma	Egyesület, alapítvány, nonprofit gazdasági társaság, szociális szövetkezet	Egyesület, alapítvány, nonprofit gazdasági társaság	Egyesület, alapítvány, nonprofit gazdasági társaság, szociális szövetkezet	Egyesület, alapítvány, nonprofit gazdasági társaság, szociális szövetkezet	A non-profit jogi formák mellett szövetkezet és for-profit vállalkozás is	Minden jogi forma és informális csoportok is
Szektorális kapcsolódás	Állami szektorhoz	Civil társadalomhoz	Civil társadalomhoz	Helyi önkormányzatokhoz	Üzleti szektorhoz	Civil társadalomhoz
Cél	Közszolgáltatás	Extra jövedelem biztosítása a szervezet fenntartásához	A célcsoport foglalkoztatása, extra jövedelem adása	Integrált helyi fejlesztés	Társadalmilag hasznos, innovatív ötlet	Szolidáris gazdaság fejlesztése
Terület	Szociális jólét, közművek, foglalkoztatás	Szociális jólét, kultúra, környezetvédelem stb.	Mezőgazdaság, szociális jólét, kultúra, stb.	A helyi gazdasági rendszerbe illő tevékenységek	Kultúra, környezet, informatika, közlekedés	Alternatív megoldások minden területen
Foglalkoztatás	Fontos cél	Nem fontos cél	Fontos cél	Fontos cél	Nem fontos cél	Nem fontos cél

A társadalmi vállalkozások működésének elemei

társadalmi elemek

- társadalmi cél és küldetés
- társadalmi részvétel
- demokratikus működés
- méltányos elosztásra törekvés
- társadalmi innovativitás

üzleti elemek

- üzleti tevékenység, piacorientáció
- tőkeellátottság
- Szakszerű, tudatos menedzsment igénye
- pénzügyi fenntarthatóság
- üzleti, technikai innovativitás

A terepkutatás eredményei (hazai társadalmi vállalkozások)

1. Közfeladatot ellátó üzletiesedett szociális (idősgondozó, fogyatékkal élőket foglalkoztatató, gyermekgondozási) vállalkozások, közvetlen foglalkoztatással. (START Rehab)
2. Társadalmi és környezeti céljaik elérése érdekében gazdálkodó szociális, kulturális, közösségfejlesztő és környezetvédelmi (szegényeket segítő, hagyományőrző, művészeti, környezetvédő, tudatos fogyasztó közösségi) vállalkozások, folyamatos foglalkoztatás nélkül, vagy járulékos foglalkoztatással. (Zöld Kosár)
3. Közvetlen foglalkoztatási, jövedelem-kiegészítési céllal működő társadalmi szervezetek. (Igazgyöngy)
4. Komplex helyi gazdaságfejlesztési közösségi vállalkozások (faluvállalatok) közvetlen foglalkoztatással, értékelhető helyi piacépítéssel. (Rozsály)
5. Társadalmi felelősség, közösségi cél által vezérelt start-up vállalkozások változó foglalkoztatással. (Matyó Design)

Magyarországi sajátosságok

- A társadalmi vállalkozások néhány kulcsembert köré szerveződnek
- A hosszú távú társadalmi vagy környezeti cél és küldetés elérése érdekében több eltérő szervezeti típust is működtet egy-egy közösség
- A hektikus és kiszámíthatatlan támogatási rendszer nyújtotta forrásokat így tudják leghatékonyabban felhasználni
- A településeken jól működő társadalmi vállalkozások gyakran válnak a helyi önkormányzat konkurenciájává
- A civil közösségek életképessége és ereje leképezi a gazdaság erejét

Következtetések

- A rendszerváltás előtt a civil szerveződések gátoló ideológia és az állam mindenhatósága miatt nem volt lehetőség és igény sem a társadalmi gazdaság kialakulására, de mindenütt léteztek valamiféle kezdeményezések.
- A rendszerváltás utáni liberális gazdasági fordulat és a szovjet típusú szövetkezéstől, a kötelező társadalmi munkától való elfordulás az üzleti vállalkozásokat állította előtérbe és a közösségi megoldásokat háttérbe szorította, emiatt az üzleti befektetésekre nem alkalmas (versenyképtelen) területek gazdaságilag kiürültek.

Következtetések

- A szociális kiadások csökkentése, a fogyasztói igények diverzifikálódása, a munkaerőpiacról kiszoruló és a leszakadók számának növekedése felveti és erősíti a társadalmi gazdaság szükségességét.
- A társadalmi és területi különbségek növekedésével nem feltétlenül a leghátrányosabb csoportokban és térségekben található a legerősebb társadalmi gazdasági kezdeményezések, a társadalmi innováció feltételei a fejlettebb térségekben erősebbek.
- Az EU társadalmi - gazdasági modellje megjelenik a kormányzati politikákban, fontos a nemzeti sajátosságoknak megfelelő szabályozás.

Az előadás háttérét „A szolidáris gazdaság jellemzői a poszt-szocialista perifériákon” című kutatás jelentette, amelyet az Országos Tudományos Kutatási Alapprogramok OTKA K 112928 számú kutatása támogatta.

A kutatás résztvevői:

Prof. Dr. G. Fekete Éva

Dr. Nagy Zoltán

Dr. Dabasi-Halász Zsuzsanna

Dr. Kuttor Dániel

Dr. Lipták Katalin

Siposné Dr. Nándori Eszter

Kiss Julianna

Hubai László

Köszönöm a figyelmet!

liptak.katalin@uni-miskolc.hu